

دیل توتروغو

Dil Tutruğu

امانت زبان

مهران بهاری

ایستفان نمانیا نین توتسوغوندان بیر بؤلوم
İstefan Nemanja'nın Tutruğundan Bir Bölüm
بخشی از وصیت نامه استفان نمانیا

دیل توتروغو - ص ۲
Dil Tutruğu S. 6
امانت زبان - ص ۱۰
سۆزلوک - ص ۱۴

دیل توتروغو

ایستئفان نئمانیا (اؤلوم ۱۲۰۰ دوغوش ایلی)، نئمانیچ خاقانلیغی و هابئله سیرب اورتودوکس کیلیسه سینین قوروچوسودور. نئمانیچ اوسونو، سیرب اولوسونون اولوشماسی اوغروندا چوخجا چابالاییب، و سونوندا اون ایکینجی یوز ایلده بو اولوسونون تملینی آتماغی و سیرب اورتودوکس کیلیسه سینین باغلیسلیغینی ساغلامانی باشاراییلمیشدیر. ایستئفان نئمانیا نین توتسوغو، "دیل توتروغو" آدی ایله، سیربلار اوچون بیر اولوسال آنلاشما قونوموندادیر. آراسیرا سیریستان نین گونده لیکلری و درگیلرینده یایینلانان بو توتسوغو، اؤلکه نین بوتون ائییتیم و مدنی قوروملارینین هؤره کلرینه آسيلمیش اولاراق گؤرمک اولاسیدیر. نئمانیا بو بیتیده "دیل" ی "اولوسون اؤزو" دییه تانیملاییر.

ایستئفان نئمانیا نین توتسوغوندا بیر بؤلوم

قایناق: ژئوپولیتیکا درگیسی، ساییت ۱۱، ۲۸ چیچک آبی (ژوئن) ۲۰۰۳

سؤیملی بالام!

دیلینی سئویب باغرینا باس، اؤز یوردونو سئویب باغرینا باسدیغین تکین. سؤزجوکلر الدن گنده بیله ر؛ اورلار، یوردلار و دیرگیلرین الدن گنده بیلمه سی کیمی. (آنجا) اؤز دیلی، یوردو و دیرگیسینی الدن وئرمیش بیر اولوسدان گئرییه نمه قالیر؟ (او، آرتیق اولوس دئییلدیر).

اوغلوم!

آغزینا ایدی یاد سؤزجوک آلما. آغزینا یاد سؤزجوک آلاندا، سنین اونا یاقی اولمادیغینی، ترسینه اونون سنی اؤز ایچینده اؤزونله یادلادیردیغینی بیلمه لیه ن. اؤلکه نین ان بؤیوک و ان برک اورلارینی الدن ن وئرمک، دیلین ان کیچیک و ان سیرادان بیر سؤزجویونو الدن وئرمکدن یئیره کدیر. اؤلکه لر تکجه قیلیجلا دئییل، دیلله ده آلیناییله ر. ایتیریله ن و اوغورلادیلان سؤزجوکلرین

سایسی، یاد بویوندوروغو آلتینا گیرمه نین اولچوسودور، بونو بیلمیش اول. سۆزجوکلرینی باشقالارینا قاپدیران اولوسلارین یاشامی دورار.

سئویملیم!

دیله سیخینتی وئره ن بیر ساییریق واردیر، گووده یه سیخینتی وئره ن بولاشیجی آلیزلیقلار تکین. من دیلترین بئله نچی یولوخوجو و سیخینتی وئریجی ساییریقلارینی یاخشی آنیمساییرام. بو بولاشیجی ساییریقلار، داها چوخ بودونلارین اوج بوجاقلاردا، بیر اولوسون باشقا بیر اولوسلا سینیرداش اولدوغو، دیلترین قارشى قارشىیا گلدییی یئرلرده کی اوزانتیلارینی ائتگیله ر.

من ساواشلاردا، دیلدن ان قورخونج یاراقلار کیمی یارارلانیرام. من ده بو بولاشیجی و اولومجول ساییریلیغی یاغیلارین دیلترینه یاییر و اونو اؤز اوردومون قالخانی یاییرام. قوشونلاریمی و سوبکلریمی یاری آلینمیش اولکه لره یوللاییرام. من اورلاری داها چوخ دیلله اله گئچیرمیش م، قیلیجلا دئیل.

سئوگیلیم!

ایکی اولوس بیر بیریله ساواشاییله ر، آزی باریشیق ایچینده سئویتجه یاشاییبیلر. آنجاق ایکی دیل بیر بیریله ایدی باریشاییلمه ز. ایکی اولوس بیربیریله یان یانا، دینجلیک و اوپوم ایچینده یاشاییبیلر، آنجاق بئله اولدوغو دوروملاردا بیله، اونلارین دیلیری یالیز چاریشما ایچینده اولاییله ر. ایکی دیل قارشىیلاشیب بیربیرینه قاریشاندا، سانکی ایکی قوشون اولوم-دیریم ساواشینا گیریشمیشدیر. ساواش سیراسیندا هر ایکی دیل ائشیدیلدی سوره جه، اورتادا یئنه ن-یئنیله ن یوخدور. آنجاق بیر دیل اؤته کیندن داها چوخ ائشیدیلمه یه باشلادیغیندا، دئمک او دیل ساواشی اوتماق اوزره دیر. ساواشین بیتیمیله بیر دیل آرتانار. بیر دیلین آرتانماسی ایله ده، گئرچه کده بیر اولوس یوخ اولوب گنده ر.

چاغام!

دیللر ساواشینین، ایکی اوردو آراسینداکی ساواش تکین بیر-ایکی گونلوک، و اولوسلار آراسینداکی ساواش کیمی بیر-ایکی ایلیک ساواش اولمادیغینی بیلمه لیه ن. بو ساواش، یوز ایلرجه سوره ر. بو

سوره، ديل اوچون اولدوقجا قيسسا بير چاغ ديليميدير، يالينيق ياشاغيسينين بير-ايكى ايريمجيبى
دک!

اوغلوم!

ديلين بولاشيجى سايريلينغى و اولومو، ائلگونون بيره ر بيره ر اؤز ديلينه دالينى چئورمه سى و ايسته
يه ره ك يا دا ايسته ميه ره ك ياد ديلينى تابلاماسيدير. بوتون ووروشما و ساواشلاردا يئيلمك،
ديلى ايتيرمكدن داها يئيدير. اوچرا ديلين اولوموندن سونرا اولوس دا يوخدور. بير اولوس، ديلي وار
اولدوغو سوره جه ديريدير. يالينيق اؤز آنا ديلينى بير ايل ايچينده اؤيره نه ر و اونو ياشامينين بيتيمينه
جه ن اونوتماز. يالينيق ياد ديلينى ده بير ايل سوره جينده اؤيره نه بيله ر، آنجاق بير ايلده اؤز
آناديلينى اونوتوب يئرینه ياد ديلينى تابلايايلمه ز.

سؤيملی اوشاغيم!

ديلده ش اولمايانلارى گؤزه تله بين. اونلار گلير، اؤيله سينه گيزلينجه گلير كى نجه گلدكليرينى
بيله بيله نمه زسينيز. ايلك باشدا سايو آدديمدا سوزه بويون اه ييب، بيله نيزه يول وئره ر، ديلينيزى
بيلمه ديكلى اوچون كؤپه كلر كيمي سومسونوب سوزه يالتاقلق ائده رلر. بيز اونلارين نه
دوشوندوكليرينى ايدى بيلمه ريك، بيله نمه ريك ده. اوچرا اونلار اوركه ن سوسقوندورلار. ايلك گله
ن، بولقولا ماق اوچون گلير. گؤردوكليرينى اؤته كيلره آنلاتيب، آردينجا هاميسى گلير. سايسيز بؤلوكلر
گئجه له بين ياواشجا سورونوب گليرلر، قنده ال تاپميش قارينجقلا ر تكين....

ياوريم!

گون گلير يوخودان اويانيب و اؤزونوزو ياد ديلينين توتونو، و چئپ چئوره نيزى ديلده ش اولمايانلارلا
قوشاتيلميش بولورسونوز. او واخت آرتيق گئج اولدوغونو باشا دوشه رسينيز. او واخت اونلارين ساغير
و ديلسيز اولماديقلايرينى؛ اؤز ديل، توركو، گله نه ك، گؤره نه ك و بييلرينين اولدوغونو آنلارسينيز.
ايسته بوندان سونرا قوموتانلارى هاى كوى ائديب، قولاقلارى ساغير ائده ر. آرتيق اونلار اؤتونمه ز،
يالواريب يالتاقلق يپمازلار. ترسينه ال اوزاديب، اوغورلارلار، گوجه مله آلارلار. و اوندادير كى سن
آرتيق اؤز ائوينده يابانجيبان. يا اونلارلا ساواشا قالخيب بيله لرينى ايته كله ديشارى آتاجان، يا دا

اۆز يورد يووانى بيراخاچاغان. ديلده ش اولمايانلارين تاوديقلارى يوردلارا اوردو يوللانماليدير،
اونلارين اوردولارى اۆزو، ديللرينين اله گئچيرديينه ييه له نمک اوچون گله جکدير.

ياوريم!

ديل سايو بير قالادان برکره ک و ساغلامراقدير. ياغى قالا و قورقانلارى داغيتديغيندا،
اومودسوزلانما. اييجه اولان بيته نى گۆزله مله و ديلنين باشينا نه لر گلدییینی گۆر. ابارين ديلين
يارا آلمادان قورتولارسا، قورخويا قاييلما. گۆروک و ساتاغانلارى، ايريمله دينله مه لرى اوچون، الدن
گتتميش تورپاقلارين درينليکلرينده کى اورلار و کندلره يوللا.

دئگيلريميزين يانقيلانديغى يئرلرين و سۆزجوکلريميزين بايرى آلتين يارماقلار تکين ايشله ک
اولدوغو تورپاقلارين، هله ده بيزيم اولدوغونو بيلمه لييه ن. کيمين اونلارا بو يروق اولدوقلارى اؤنه
ملى دئييل. خاقانلار گليب گنده ر، اؤلکه لر داغيليب ارکله تله بيخيلار؛ آنجاق قالارقى اولان، ديل و
اولوسدور. اؤلکه نين قوپارديلميش بؤلگه لرى و تاويلميش بودون، بير گون يئنيدين اۆز کؤک و
آناديلينه قاييدار.

اوره ييم!

يوردون بؤلونمه سى اولوسال کيمليک اوچون چوخ دا بئلينلى دئييلدير، بونو بيلمه لييه ن. بو، ارينج
بير قوشاق اوچون بئلينلى اولسون، آنجاق اوندان چوخ دئييلدير. کيمليک؛ قوشاقلار، اؤلکه لر و
اورلاردان داها قاليجى، داها ديره نجليدير. يابانجيلارا توتساق اولموش بير اولوس، بؤک دالينداكى
سويا بنزه ر. بير گون گلير بؤک سينار و کيچيک چايلار بير بيرينه قاووشار. ديل، ايشته او سودور. سو
اورکه ن سودور، ايسته ر بؤکون داليندا، ايسته ر او تاييندا. ديل، ياواشجا قايلالارى ياران او دينگين و
گوجلو سودور کى داغيلميش اولوسو آراچکلر، بؤکلر و قايلالارين آرخاسيندان بير بيرينه چاتديرار.

Dil Tutruğu

İstefan Nemanja (ölüm 1200 doğuş ili), Nemanic xaqanlığı və habelə Sırb Ortodoks Kilisəsinin quruçusudur Nemanjaniç usunu, Sırb ulusunun oluşması uğrunda çoxca çabalayıb və sonunda on ikinci yüz ildə bu ulusunun təməlini atmağı və Sırb Ortodoks Kilisəsinin bağılsızlığını sağlamağı başaramışdır. İstefan Nemanjanın tutsuğu, “Dil Tutruğu” adı ilə Sırbılar üçün bir ulusal anlaşma qonumundadır. Arasına Sırbistan’ın gündəlikləri və dərgilərində yayınlanan bu tutsuğu, ölkə’nin bütün eyitim və mədəni qurumlarının hərəklərində asılmış olaraq görmək mümkündür. Nemanja bu bitidə “Dil”i, “Ulusun Özü” diyə tanımlayır.

İstefan Nemanja’nın Tutsuğundan Bir Bölüm

Sevimli balam!

Dilini sevib bağına bas, öz yurdunu sevib bağına basdığın təkin. Sözcüklər əldən gedəbilər; urlar, yurdlar və dirgilərin əldən gedəbilməsi kimi. (Ancaq) öz dili, yurdu və dirgisini əldən vermiş bir ulusdan geriyyə nəmə qalır? (O artıq ulus deyildir).

Oğlum!

Ağına idi yad sözcük alma. Ağına yad sözcük alanda, sənə onə yabqı olmadığını, tərsinə onun sənə öz içində özünlə yadlaşdırdığını bilməliyə. Ölkənin ən böyük və ən bərk urlarını əldən vermək, dilin ən kiçik və ən sıradan bir sözcüyünü əldən verməkdən yeyrəkdir. Ölkələr təkcə qılıcla deyil, dillə də alınabilər. İtirilən və oğurladılan sözcüklərin sayısı, yad boyunduruğu altına girmənin ölçüsüdür, bunu bilmiş ol. Sözcüklərini başqalarına qapdıran ulusların yaşanı durar.

Sevimlim!

Dilə sıxıntı verən bir sayrılıq vardır, gövdəyə sıxıntı verən bulaşıcı alızlıqlar təkin. Mən dillərin belənçi bulaşıcı və sıxıntı verici sayrılıqlarını yaxşı anımsayıram. Bu bulaşıcı sayrılıqlar, daha çox budunların uc bucaqlarda, bir ulusun başqa bir ulusla sınırdaş olduğu, dillərin qarşı qarşıya gəldiyi yerlərdəki uzantılarını etkilər.

Mən də savaşlarda dildən ən qorxunc yaraqlar kimi yararlanıram. Mən də bu bulaşıcı və ölümcül sayrılığı yağılardan dillərinə yayıram və onu ordumun qalxanı yapıram. Qoşunlarımı və sübəklərimi yarı alınmış ölkələrə yollayıram. Mən urları daha çox dillə ələ keçirmişəm, qılıcla deyil.

Sevgilim!

İki ulus bir biriylə savaşıbılar, azı barışıq içində sevitcə yaşayabılar. Ancaq iki dil bir biriylə idi barışabilməz. İki ulus bir biriylə yanyana, dinclik və uyum içində yaşayabılar, ancaq belə olduğu durumlarda belə, onların dili yalnız çarpışma içində olabılar. İki dil qarşılaşıb bir birinə qarışanda, sanki iki qoşun ölüm-dirim savaşına girişmişdir. Savaş sırasında hər iki dil eşidildiyi sürəcə, ortada yenən-yenilən yoxdur. Ancaq bir dil ötəkindən daha çox eşidilməyə başladığında, demək o dil savaşı utmaq üzərədir. Savaşın bitimiylə bir dil artanar. Bir dilin artanması ilə də, gerçəkdə bir ulus yox olub gedər.

Çağam!

Dillər savaşının iki ordu arasındakı savaş təkin bir-iki günlük, və uluslar arasındakı savaş kimi bir-iki illik savaş olmadığını bilməliyən. Bu savaş yüz illərə sürər. Bu sürə dil üçün olduqca qıssa bir çağ dilimidir, yalınıq yaşağısının bir-iki irimciyi dək!

Oğlum!

Dilin bulaşıcı sayrılığı və ölümü, elgünün birər birər öz dilinə dalını çevirməsi və istəyərək ya da istəmiyərək yad dilini tablamasıdır. Bütün vuruşma və savaşlarda yenilmək, dili itirməkdən daha yeydir. Uçra dilin ölümündən sonar ulus da yoxdur. Bir ulus dili var olduğu sürəcə diridir. Yalınıq öz ana dilini bir il içində öyrənər və onu yaşamının bitiminə cən unutmaz. Yalınıq yad dilini də bir il sürəcində öyrənəbilər, ancaq bir ildə öz ana dilini unutub yerinə yad dilini tablayabilməz.

Sevimli uşağım!

Dildəş olmayanları gözətləyin. Onlar gəlir, öyləsinə gizlinə gəlir ki necə gəldiklərini belə bilənəməzsiz. İlk başda sayu addımda sizə boyun əyib, bilənizə yol verər, dilinizi bilmədikləri üçün köpəklər kimi sümsünüb sizə yaltaqlıq edərlər. Biz onların nə düşündüklərini idi bilmərik, bilənəmərik də. Uçra onlar ürəkən susqundurlar. İlk gələn bulqulamaq üçün gəlir. Gördüklərini ötəkilərə anlatıb, ardınca hamısı gəlir. Sayısız bölüklər gecələyin yavaşca sürünüb gəlirlər, qəndə əl tapmış qarıncqalar təkin....

Yavrım!

Gün gəlir yuxudan oyanıb və özünüzü yad dilinin tutunu və çep çevrənizi dildəş olmayanlarla quşatılmış bulursunuz. O vaxt artıq gec olduğunu başa düşərsiniz. O vaxt onların sağır və dilsiz olmadıqlarını; öz dil, türkü, gələnək, görənək və büdiklərinin olduğunu anlarsınız. İştə bundan sonra qomutanları hay küy edib, qulaqları sağır edər. Artıq onlar ötünməz, yalvarıb yaltaqlıq yapmazlar. Tərsinə əl uzadıb, oğurlarlar, gücəmlə alarlar. Və ondadır ki sən artıq öz evində yabancıyan. Ya onlarla savaşa qalxıb bilələrini itəklə dışarı atacağan, ya da öz yurd yuvanı

bıraxacağan. Dildəş olmayanların tavadıqları yurdlara ordu yollanmamalıdır, onların orduları özü, dillərinin ələ keçirdiyinə yiyələnmək üçün gələcəkdir.

Yavrım!

Dil sayu bir qaladan bərkrək və sağlamraqdır. Yağı qala və qurqanları dağıtdığında umudsuzlanma. İyicə olan bitəni gözləmlə və dilinin başına nələr gəldiyini gör. Abarın dilin yara almadan qurtularsa, qorxuya qapılma. Görük və satağanları, irimlə dinləmələri üçün, əldən getmiş torpaqların dərinliklərindəki urlar və kəndlərə yolla.

Degilərimizin yanqılandığı yerlərin və sözcüklərimizin bayrı altın yarmaqlar təkin işlək olduğu torpaqların, hələ də bizim olduğunu bilməliyəm. Kimin onlara buyruq olduqları önəmli deyil. Xaqanlar gəlib gedər, ölkələr dağılıb ərklətlər yıxılar; ancaq qalarqı olan dil və ulusdur. Ölkənin qopardılmış bölgələri və tavılmış budun, bir gün yenidən öz kök və anadilinə qayıdar

Ürəyim!

Yurdun bölünməsi ulusal kimlik üçün çox da belinli deyildir, bunu bilməliyəm. Bu, ərinç bir quşaq üçün belinli olsun, ancaq ondan çox deyildir. Kimlik; quşaqlar, ölkələr və urlardan daha qalıcı, daha dirənclidir. Yabancılara tutsaq olmuş bir ulus, bök dalındakı suya bənzər. Bir gün gəlir bök sınar və kiçik çaylar bir birinə qavuşar. Dil iştə o sudur. Su ürəkən sudur, istər bökün dalında, istər o tayında. Dil yavaşca qayaları yaran o dingin və güclü sudur ki dağılmış ulusu araçəklər, böklər və qayalıqların arxasından bir birinə çatdırar.

امانت زبان

استفان نمائیا (وفات ۱۲۰۰ میلادی) مؤسس سلسله پادشاهی نمائیچ و نیز مؤسس کلیسای ارتدوکس صربی است. خاندان نمائیچ برای تکوین ملیت صرب تلاشهای زیاد کردند و توانستند در قرن دوازدهم شالوده ملیت صرب و زمینه استقلال کلیسای ارتدوکس صربی را فراهم کنند. وصیت نامه استفان نمائیا تحت عنوان «امانت زبان» در حکم منشور ملی صربها است. آنرا که هر از چندگاهی یکبار در روزنامه ها و مجلات صربستان چاپ می شود می توان بر در و دیوار همه مؤسسات آموزشی و فرهنگی آن کشور دید. نمائیا در این نامه زبان را جوهره ملیت می داند.

بخشی از وصیت نامه استفان نمائیا

کودک عزیزم!

از زبان خود پاسداری کن، همانگونه که از وطن خود پاسداری می کنی. واژه ها را می توان از دست داد، چنانکه شهرها را، چنانچه سرزمینها و چنانچه جانها را. (اما) از ملتی که زبان، سرزمین و جان خویش را از دست داده است چه چیز باقی می ماند؟ (او دیگر ملت نیست).

پسرم!

هیچ واژه بیگانه ای بر زبان نیاور. هنگامی که واژه ای بیگانه بر زبان می آوری بدان که تو بر آن چیره نشده ای، بلکه از درون با خودت بیگانه گشته ای. بهتر است که بزرگترین و مستحکمترین شهرهای کشور را از دست داد، تا آنکه کوچکترین و متواضع ترین واژه زبانت را. سرزمینها را نه تنها با شمشیر بلکه با زبانها نیز می توان فتح کرد. آگاه باش که تعداد کلمات به اسارت کشیده شده و از دست رفته، معیار سیطره بیگانگان است. حیات ملت‌هایی که واژه‌های خویش را به دیگران می بازند متوقف میشود.

نازنین من!

بیماری ای وجود دارد که زبان را رنجور می کند همانگونه که تن را. من اینگونه بیماریهای عفونی و واگیردار را بیاد دارم. این واگیرها بیشتر بر حاشیه های یک مردم اثر می گذارد، جایی که ملتی هم مرز با ملتی دیگر است، جایی که زبانها با هم اصطکاک دارند. من در جنگها از زبان، چونان سهمگینترین جنگ افزار بهره می برم. من هم این بیماری واگیر و مرگ آور را در میان زبان دشمن می پراکنم و آن را سپر سپاه خویش می سازم. لشکریان و سرداران را به سرزمینهای نیمه تصرف شده می فرستادم و بیشتر، شهرها را با زبان به چنگ آوردم تا با شمشیر.

عشق من!

دو ملت می توانند با هم بجنگند و یا در آشتی زندگی کنند، اما دو زبان هرگز با هم آشتی نمی توانند کرد. دو ملت می توانند در صلح و هارمونی زندگی کنند، اما زبانهایشان تنها می تواند در نبرد با هم باشد. هنگامی که دو زبان با هم تماس پیدا کرده و آمیخته می شوند چنان است که دو سپاه در نبرد مرگ و زندگی افتاده اند. تا هنگامی که هر دو زبان به گوش آید هیچکدام نبرد را نبرده است. اما آنگاه که یک زبان بیش از دیگری به گوش رسد، آن زبان رو به پیروزی دارد. جنگ پایان می یابد، و زبانی ناپدید می شود. پس از ناپدید شدن یک زبان، ملتی نیز از بین می رود.

فرزندم!

باید بدانی که جنگ زبانها، نه مانند جنگ میان دو لشکر یک روز و دو روز، و نه مانند جنگ میان ملتها یک سال و دو سال به طول نمی کشد، بلکه سده ها به درازا می کشد. این زمان برای زبان برهه ای بسیار کوتاه است، به اندازه برهه ای یکی دو دقیقه ای از عمر انسان.

پسرم!

بیماری واگیر و مرگ زبان این است که تک تک مردم به زبان خویش پشت کنند، آنگاه خواسته یا ناخواسته زبان بیگانه را بپذیرند. پس بهتر آنکه در همه جنگها و نبردها شکست خورد تا آنکه یک زبان را از دست داد. زیرا پس از مرگ زبان ملتی وجود ندارد. ملت تا هنگامی که زبانی دارد زنده

است. آدمی زبان مادری خود را به یکسال فرا می‌گیرد و تا پایان زندگی آن را از یاد نمی‌برد، زبان بیگانه را در یکسال یاد می‌گیرد اما یکساله نمی‌تواند زبان مادری را از یاد ببرد و زبان بیگانه را بپذیرد.

کودک نازنینم!

ناهمزبان‌ها را بیایید، آنها می‌آیند، پنهان می‌آیند چنان که نمی‌دانید چگونه آمدند، در هر گام شما را تعظیم می‌کنند، برایتان راه باز می‌کنند. در آغاز چون زبانتان را نمی‌دانند مانند سگها خودشیرینی و چاپلوسی می‌کنند. ما هرگز نه می‌دانیم آنها چه می‌اندیشند و نه می‌توانیم بدانیم، زیرا همیشه خاموشند. کسانی که نخست می‌آیند برای شناسایی می‌آیند، آنها به دیگران می‌گویند، سپس همه می‌آیند. شب هنگام در گروههای بی‌شمار آرام می‌خزند، مانند مورچگانی که به قند دست یافته اند.

روزی شما از خواب بیدار می‌شوید و خود را در چنگ زبان بیگانه گرفتار می‌بینید. گراگرد شما را ناهمزبانان فراگرفته اند. آنگاه در می‌یابید که دیگر دیر است. آنگاه در می‌یابید که آنها کر و لال نیستند، زبان، ترانه، آداب و رسوم و رقصهای خود را دارند، غوغاگرانشان هیاهو کرده، گوش را کر می‌سازند. اکنون دیگر آنها خواهش و چاپلوسی و دربوزگی نمی‌کنند، بلکه دست اندازی می‌کنند، می‌ربایند، به زور می‌گیرند. و این هنگام تو در خانه خویش بیگانه‌ای. چاره‌ای نداری یا باید با آنان به جنگ برخیزی و به زور بیرونشان بریزی یا خود خانه و کاشانه را رها کنی. به سرزمین‌هایی که ناهمزبانها تصرف کرده‌اند نباید لشکر فرستاد؛ لشکرهای آنها خود می‌آیند تا آنچه را زبان به چنگ آورده تصاحب کنند.

فرزند من!

زبان از هر دژی استوارتر است. هنگامی که دشمن دژها و باروها را ویران می‌کند نومید مشو. خوب نگاه کن و ببین که بر سر زیانت چه می‌آید. اگر زیانت بدون خسارت پایدار ماند، بیم به خود راه مده. جاسوسان و بازرگانان را به عمق درون شهرها و روستاهای از دست رفته بفرست تا به دقت گوش فرا دارند.

هر جا که واژه‌های ما پژواک دارد و هر جا که واژه‌های ما هنوز مانند سکه زرین کهنی در گردش است، بدان که آن سرزمینها هنوز مال ماست، مهم نیست چه کسی بر آنها فرمان می‌راند. پادشاهان می‌آیند و می‌روند، کشورها و دولتها پاره پاره می‌شوند اما این، زبان و ملت است که پایدار می‌ماند. بخشهای جدا شده کشور و مردم تصرف شده یک روز دوباره به آغوش مادر زبان و ریشه خویش باز می‌گردند.

ای میوه دل!

بدان که جدایی سرزمین برای هویت ملی چندان خطرناک نیست، شاید تنها برای یک نسل خطرناک باشد و نه بیشتر. میوه دلم! هویت از نسلها و کشورها و شهرها، دیرپاتر و ماندگارتر است. ملت در بند بیگانه، چونان آب پشت سد است، سر انجام روزی سد می‌شکند و رودهای کوچک به هم می‌پیوندند. زبان، آن آب است. آب همیشه آب است چه در پشت سد، چه در آن طرف. زبان، آن آب پر توان آرام و نیرومند است که آهسته آهسته صخره‌ها را می‌شکافد و ملت پراکنده را از پشت مرزها و سدها و صخره‌ها به هم می‌پیوندد.

سۆزلوک

آبارین Abarın: اگر
آراچک Araçək: مرز داخلی
آراسیرا Arasıra: گاهگاهی، بعضاً، بعضی اوقات
آرتانماق Artanmaq: محو و امحاء شدن
ارکله ت Ərklət: دولت
ارینج Ərinc: شاید، بلکه
آزی Azı: یا، و یا
آلتین Altın: طلا
آلیزلیق Alızlıq: بیماری
آنجاq Ancaq: اما، ولی، لاکن
آنیمساماق Anımsamaq: به یاد آوردن
اۆتونمک Ötünmək: خواهش کردن
اۆلکه Ölkə: کشور
اۆلومجول Ölümçül: کشنده، مهلک
اوپرا Uçra: زیرا، چونکه
اور Ur: شهر
اورکه ن Ürkən: همیشه، همواره
اوزانتی Uzantı: ادامه و دوام چیزی
اوسون Usun: خاندان، خانوار، عائله
اولاسی Olası: ممکن
اولوس Ulus: ملت
اولوسال Ulusal: ملی
اویوم Uyum: هماهنگی
ائگیله مک Ergiləmək: تحت تاثیر قرار دادن
ایتە ک İtək: زور، جبر
ایدی İdi: هرگز، هیچ
ایریمجیک İrimcik: دقیقه
ایریمله İrimlə: با دقت
ایریمله مک İrimləmək: دقت کردن
ایشله ک İşlək: رایج، متداول

ائلگون Elgün: خلق، توده
 ائیتیم Eyitim: آموزش
 باریشیق Barışiq: مسالمت، صلح
 باغیلسیز Bağılsız: مستقل
 باغیلسیزلیق Bağılsızlıq: استقلال
 بایری Bayrı: باستانی
 بۆک Bök: سد
 بؤلۆک Bölük: گروه، دسته
 بودون Budun: مردم
 بولاشیچی Bulaşıcı: مسری
 بولقولاماق Bulqulamaq: اکتشاف
 بولماق Bulmaq: پیدا کردن
 بویروق اولماق Buyruq olmaq: فرمان راندن
 بویوندوروق Boyunduruq: یوغ
 بیتى Biti: نامه
 بیتیم Bitim : عاقبت، پایان، اختتام، نهایت
 بیله Bilə: حتی (من بیله = حتی من)؛ خود (بیله مه = به خودم)
 بئلین Belin: خطر
 بئلینلی Belinli: خطرناک، مهلک
 بییی Biyi: رقص
 تابلاماق Tablamaq: قبول کردن، پذیرفتن
 تاوماق Tavmaq: تصرف کردن و اشغال کردن
 تاویلیمیش Tavılmış: اشغال و تصرف شده
 تکیین Təkin: مانند
 توتروق Tutruq: امانت
 توتساق Tutsaq: محبوس، زندانی
 توتسوق Tutsuq: وصیت، وصیتنامه
 توتو Tutu: اسیر
 توتون Tutun: رهینه
 چاغا Çağa: کودک، فرزند
 چئوره Çevrə: اطراف، دورو بر، پیرامون
 خاقان Xaqan: پادشاه، شاه
 خاقانلیق Xaqanlıq: پادشاهی، شاهی، سلطنت

دیرگی Dirgi: جان
 دیره نج Dirənc: مقاومت
 دیره نجلی Dirəncli: مقاوم
 دئگی Degi: گفته، سخن
 دیلده ش Dildəş: همزبان
 دیلیم Dilim: برهه، قطعه
 دینجلیک Dinclik: سکونت
 دینگین Dingin: آرام
 ساتاغان Satağan: تاجر، بازرگان
 ساغلاماق Sağlamaq: تهیه کردن، ترتیب دادن
 ساغیر Sağır: کر
 سانکی Sankı: گویا
 سایری Sayrı: بیمار، مریض، ناخوش
 سایریلیق Sayrılıq: بیماری، مرض
 سایو Sayu: هر
 سۆزجوک Sözcük: کلمه ای که در زبان ادبی نیست (محاوره ای، لهجه ای)، و یا منشاء خارجی دارد
 سوپک Sübək: افسر، نظامی عالیرتبه
 سوره جه Sürəcə: تا مدتیکه
 سوره Sürə: مدت، مهلت
 سوسقون Susqun: ساکت
 سیخینتی Sıxıntı: دردسر، ناراحتی
 سیرادان Sıradan: معمولی
 سینیرداش Sınırdaş: هم مرز
 سئویت Sevit: محبت، مهربانی
 سئویتجه Sevitcə: با مهربانی
 سئویملی Sevimli: نازنین
 قارینجقا Qarıncaq: مورچه
 قالارقى Qalarqı: ماندگار
 قورقان Qurqan: برج و بارو
 قوشاتماق Quşatmaq: محاصره کردن
 قوشاق Quşaq: نسل
 قوموتان Qomutan: به هیجان آورنده
 قونوم Qonum: موقعیت

قيرپيم Qırpım: لحظه
 گله نه ک Gələmək: رسوم
 گۆره نه ک Görənək: آداب
 گۆروک Görük: جاسوس
 گۆزله مله مک Gözlənləmək: مشاهده کردن
 گۆزه تله مک Gözətləmək: مراقبت کردن، مراقب بودن، پائیدن
 گووده Gövdə: تنه
 گوجه م Gücəm: ظلم
 گونده ليک Gündəlik: روزنامه
 گئجه له بين Gecələyin: شب هنگام
 نمه Nəmə: چه
 هۆره ک Hörək: دیوار
 يابانجی Yabancı: خارجی
 يابقی Yabqı: حاکم، مسلط
 ياد Yad: بیگانه
 يادلاشدیرماق Yadlaşdırmaq: بیگانه کردن
 يارارلانماق Yararlanmaq: استفاده کردن
 ياراق Yaraq: سلاح
 يارماق Yarmaq: سکه
 ياشاگی Yaşağı: عمر
 ياشام Yaşam: زندگی، حیات
 ياگی Yağı: دشمن
 يالتاقلیق Yaltaqlıq: چاپلوسی
 يالینیق Yalınıq: انسان، آدم، بشر
 يانقیلانماق Yanqılanmaq: منعکس شدن، پژواک
 ياورى Yavrı: کودک، فرزند
 يورد Yurd: وطن، سرزمین
 يولوخوجو Yoluxucu: مسری
 يئی Yey: خوب، به
 يئیره ک Yeyrək: بهتر، خوبتر
 يیه له نمک Yiyələnmək: تصاحب کردن، صاحب شدن